

sonens liv och kallelse, och först därefter av ett avsnitt om klosterlivets avveckling under 1500-talet och återkomst under 1800- och 1900-talen, förs läsaren direkt in i avhandlingens ämne. Därefter kommer huvudkapiteln om Den Evangeliska Mariavägen och om Mariadöttrarnas enhet och traditionen från Paulina Mariadotter. Förf. avgränsar sig från utformningen av ordenslivet hos de benediktinska, till romersk katolicism 1988 konverterade Mariadöttrarna i Vadstena, som behållit en överkonfessionell gemenskap med de evangeliska Mariadöttrarna i Vallby, och koncentrerar sig istället på historien och på de evangeliska Mariadöttrarnas liv i samtiden. Mariadöttrarnas undvikande hållning i ämbetsfrågan, som de inte vill diskutera, men accepterar den kyrkas ordning inom vilken de verkar, är endast skenbart lätt. De prioriterar här, som i andra sammanhang sin särskilda kallelse.

Kongregationens rättsliga ställning uppmärksammas: som orden inom Svenska kyrkan är den en sammanslutning «helt på den fria associationens grund». Egenartad är den starka ställning Maria Paulinadotters profetior eller uppenbarelser intar som «det av Herren givna», av vilket en del för en utomstående kan förefalla mycket tidsbundet. Annars är Jungfru Marias plats i Maria Paulinadotters teologi intressant: det är en kristologiskt och ecklesiologiskt motiverad mariologi i en evangelisk kontext.

Avsnittet om bilden som instrument för spiritualiteten är spännande. Den första bilden är Triermadonan från 1600- eller 1700-talet, som även pryder avhandlingens omslag, den andra är Den Evangeliska Mariavägen, som domineras av kongregationstecknet «Hjärtat på korset». Den tredje bilden är en framställning av Mariadöttrarnas hjärtpunkt i Vallby som en andlig källa i kyrkans mitt. Den fjärde bilden blir — överraskande, men träffande — Paulina Mariadotter själv.

En ytterligare, utomvetenskaplig kvalitet hos denna avhandling är att den ställer läsaren inför centrala, existentiella frågor om kallelse och livsväg.

Bland smärre anmärkningar kan särskilt nämnas att danska texter konsekvent återges med svenska bokstäver, något som med dagens datormöjligheter är helt onödigt. Någon gång blir stavdelningen rent besvärande («Marias-ånger»).

Birgitta Laghés avhandling är en mycket läsvärd undersökning av spiritualiteten i en gemenskap som skapats kring en kristen personlighet. Som framgått är uppgiften mycket väl genomförd och avhandlingen förtjänar därför mer än vanlig uppmärksamhet.

Anders Jarlert

Religion in Geschichte und Gegenwart: Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft. Vierte, völlig neu bearb. Aufl., herausgeg. von H.D. Betz., D.S. Browning, B. Janowski, E. Jüngel. Band 7: R–S. lxxxvi + 1015 sid. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 2004.

Utgivningen av den fjärde upplagan av *Religion in Geschichte und Gegenwart* lider mot sitt slut. Därmed närmar sig också möjligheten av att använda sig av RGG som ett komplett uppslagsverk. Band 8 kommer ut under 2005 och tillsammans med ett registerband är utgåvan därmed komplett. Här har säkert en noggrann avvägning varit viktig för utgivarna: Under hur lång tid kan ett verk ges ut utan att de första delarna blir inaktuella innan de sista publiceras? Första delen kom ut 1998, vilket alltså totalt blir sju år. Acceptabelt skulle jag vilja hävda, inte minst med tanke på att det första bandet av *Theologische Realenzyklopädie* gavs ut 1977 och det trettiosjätte och sista först 2004.

Det sjunde bandet av RGG som omfattar bokstäverna R och S innehåller av självklara skäl ett antal inslag om svensk teologi och svenska teologer. Låt mig börja med de kortare omnämningarna. Johannes Rudbeckius får en kort notis, där han utnämns till den viktigaste biskopen under Sveriges stormaktstid, och även så Johan Ludvig Runeberg som ju skrev på svenska, och Henrik Schartau, som givet hans betydelse fått ett tämligen blygsamt utrymme. Artikeln om Nathan Söderblom är skriven av den tjeckiske forskaren Bretislav Horyna. En något längre artikel om August Strindberg är författad av den tyske litteraturprofessorn Heinrich Detering. Jacob A. van Belzen har skrivit en kort notis om den svenska religionspsykologins grundare Hjalmar Sundén och Christopher Steed om missionsvetaren Bengt Sundkler. Emanuel Swedenborg behandlas av Harry Lenhammar, emeriterad professor i kyrkohistoria vid Uppsala universitet. Förutom de korta biografiska notiserna om nämnda personer har Karin Sarja, TD i missionsvetenskap från Uppsala, skrivit en kort artikel om «Schwedische Missionen».

Mer utrymme ges givetvis i den kyrkohistoriska artikeln «Schweden» av Anders Jarlert, professor i kyrkohistoria vid Lunds universitet, där Sveriges kristna historia skildras i detalj efter en kort redogörelse för geografi och de ickekristna religionerna. Jarlert beskriver den kristna kyrkans öden i Sverige från Ansgar på 800-talet över 1500-talets reformation till 1900-talets sekularisering. I avsnittet om vår samtid påpekar Jarlert att den religiösa aktiviteten är låg, även om Svenska kyrkan fortfarande spelar en framträdande roll vid offentliga händelser och ett nytt intresse för religion kan spåras i kulturlivet. Det säger sig självt att en översikt som omfattar fem spalter inte

kan bli annat än summarisk, men som en kronologisk sammanfattning av Sveriges kyrkohistoria fungerar den utmärkt.

En litet längre artikel om svensk teologi läser man i artikeln «Skandinavien, Theologie in II. Schweden» som är skriven av Arne Rasmusson, verksam vid Umeå universitet. Rasmusson betonar, likt Jarlert, det nära sambandet mellan kyrka och stat som utgångspunkten för att förstå den moderna teologihistorien. Fram till 1974 var de teologiska fakulteterna i Lund och Uppsala knutna till Svenska kyrkan och därefter dröjde det ytterligare något innan den samtida pluralismen vad gäller teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar etablerades. Rasmusson påbörjar sin redogörelse för den teologiska utvecklingen från 1800-talet och påverkan från Christian Wolff i Uppsala respektive Friedrich Schleiermacher i Lund. Det tidiga 1900-talet såg en renässans för teologistudiet genom Söderblom och Billing och sedan beskriver Rasmusson 1900-talet genom den klassiska lundateologin hos Aulén, Bring och Nygren, dess transformering hos Wingren, vidare till uppsalateologin hos Bohlin, Gyllenkrok och Jeffner för att till sist hamna i befrielse-teologiska, hermeneutiska och postsekulära nyansatser framför allt i Lund. Under rubriken «Skandinavien, Theologie in» finns även artiklar om Danmark, Norge och Finland som också tangerar den svenska teologin.

Den höga klass på övriga artiklar som blivit konsekvensen av de ofta mångsidiga perspektiven på ett och samma uppslagsord bibehålls också genom längre artiklar om religionsfilosofi, religionshistoria, religionssociologi och religionsvetenskap, liksom om rättfärdiggörelse, reformation, religion, rit, Rom, sakrament, sekularisering, Schleiermacher och synd — för att bara nämna några få. Med hjälp av RGG erbjuds man som vanligt både översikt och fördjupning, och därmed blir den ett oundgängligt hjälpmedel för både teologer och religionsvetare.

Ola Sigurdson

Thomas Ekstrand och Mattias Martinson: *Tro och tvivel: Systematiska reflektioner över kristen tro. 312 sid. Studentlitteratur, Lund 2004.*

Den konstruktiva systematiska teologin har återvänt till Uppsala, och det med besked. De båda uppsalateologerna Thomas Ekstrand och Mattias Martinson har skrivit en akademisk lärobok i systematisk teologi för B- och C-nivå som inte bara vill återge vad andra teologer har menat utan själv bidra med ett konstruktivt perspektiv på teologin. I fem kapitel om teologins förutsättningar, skapelsen, frälsningen, tron och tvivel formar de båda författarna en egen systematisk-teolo-

gisk position i dialog med andra teologer från historia och samtid liksom med teologikritiska bidrag hämtade utanför teologin. De an knyter tydligt till den tidigare uppsalateologins livsåskådningsperspektiv, men hävdar samtidigt att teologin i vår tid måste vinnlägga sig om en mer dialogisk attityd eftersom medvetenheten om *all* kunskaps kontextuella avhängighet blivit mer tydlig. Det kan därför inte finnas någon absolut skillnad mellan en akademisk och en kyrklig teologi, och därmed finns det inte bara möjligheter utan också positiva anledningar att på nytt ta upp den traditionella teologiska uppgiften att försöka formulera en teologi för den samtida kristna tron.

Ekstrand och Martinson vill i sin lärobok anknyta till traditionell dogmatik och bekännelseformen i dessa troskränningar, men samtidigt distansera sig från en alltför långt gången identifikation med denna genom att föra in «tvivlet» både som ett avslutande kapitel och som en genomgående strukturerande princip. Poängen med detta är att förhålla sig principiellt kritisk till dogmatiken — «avslöja bekännelsens skenbara naturlighet och normalitet» (s. 42) — och därmed söka att kommunicera med människor som inte delar författarnas egna utgångspunkter. *Tro och tvivel* blir därmed, trots de kritiska synpunkter den själv har på en sådan, en slags apologetik som vill visa på en rimlig teologi för den moderna människan (hon skymtar i bakgrunden även om de båda författarna aldrig nämner hennes namn). Även här fullföljer man på ett kreativt sätt en av uppsalateologins viktigare bidrag till den svenska teologin.

En kritisk synpunkt på *Tro och tvivel* är emellertid att Ekstrand och Martinson trots sin dialogiska ambition formar en stereotyp bild av en «klassisk» teologi som ofördelaktigt för denna kontrasteras med den samtida «kritiska» teologin. Thomas av Aquinos teologi blir till sist «mytologisk», den platoniska teologin besläktad med «gnostisk» kristendom och egenarten i Gustaf Wingrens «skapelse-teologi» förbisedd — åsikter som vare sig är särskilt träffande eller särskilt självklara i dagens internationella teologi. Likaså avfärdar man «traditionens metafysiska uppenbarelseuppfattningar» liksom den traditionella inkarnationsläran på ett tämligen svepande sätt. Även om Ekstrand och Martinson vill hävda att det finns en dialektik mellan myt och förnuft tenderar det mytiska snarast återfinnas i «traditionen» medan förnuftet finns i nutiden. Tyvärr verkar alltså författarnas polemik hemsökas av de båda moderna spökerna «metafysik» och «mytologi» på ett sätt som egentligen inte tillåter den så kallade traditionens nyansrikedom framträda särskilt tydligt.

Även om Ekstrand och Martinson vidare uppvisar en medvetenhet om den ömsesidiga avhängigheten av abstrakta begrepp och konkreta föreställningar är det till sist de abstrakta begreppen som avgår med segern.